

Lotta Kokkonen

MATERIAALIPAKKI TUNNETAITOJEN HARJOITTELUUN VARHAISKASVA- TUKSESSA

Opinnäytetyö

Sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto

Sosionomikoulutus

2023



**Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu**

Tutkintonimike	Sosionomi AMK
Tekijä/Tekijät	Lotta Kokkonen
Työn nimi	Materiaalipakki tunnetaitojen harjoitteluun varhaiskasvatuksessa
Toimeksiantaja	Etelä-Savolaisen kunnan varhaiskasvatus
Vuosi	2023
Sivut	49 sivua, liitteitä 12 sivua
Työn ohjaaja	Virve Jussila

TIIVISTELMÄ

Kehittämistyönä toteutettavan opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa materiaalipakki tunnetaitojen harjoitteluun erään Etelä-Savon kunnan varhaiskasvatuksen kahteen yksikköön tunnetaitojen harjoittelun tueksi. Tavoitteena oli tuottaa matalalla kynnyksellä käytettävä materiaalipakki tunnetaitokasvatuksen kehittämiseksi tunteiden tunnistamiseen ja ilmaisuun liittyen. Materiaalipakista oli tarkoitus tuottaa väline varhaiskasvatuksen jokapäiväiseen käyttöön. Tunnetaidot luovat pohjan lapsen itsetuntemukselle, ja pohja kaikille tunnetaidoille luodaan lapsuuden aikana. Tunnetaitojen avulla lapsi oppii säätelemään, tunnistamaan sekä ilmaisemaan tunteitaan.

Opinnäytetyön teoreettisessa osuudessa tarkastellaan varhaiskasvatuksen tarkoitusta, tunnetaitoja ja tunteiden ilmaisua sekä tunnetaitojen harjoittelun merkitystä lapsen kehityksen kannalta. Opinnäytetyön kehittämisote oli innovaatioiden tuottamista. Kehittämistyö aloitettiin selvittämällä laadullisen tutkimuksen aineiston keruun periaatteiden mukaan kyselyn avulla varhaiskasvatuksen yksiköissä olemassa olevan tunnetaitomateriaalin tilanne sekä varhaiskasvatuksen opettajien ja lastenhoitajien toiveita opinnäytetyönä toteutettava materiaalipakista.

Kyselyn vastaukset analysoitiin teemoittelun avulla. Kyselyn vastauksissa toivottiin helppokäyttöistä ja matalalla kynnyksellä käytettävää materiaalia, värikästä materiaalia, eri ikätasot huomioivaa materiaalia ja lapsia innostavaa toiminnallista materiaalia. Kyselyn vastauksissa selvisi tunnetaitoja harjoiteltavan päivittäin varhaiskasvatuksen arjessa. Kyselyn vastauksia käytettiin teorian tiedon rinnalla materiaalipakin toteutuksessa. Valmis materiaalipakki toimitettiin arviointikäyttöön varhaiskasvatuksen yksiköihin.

Opinnäytetyön tuotoksena syntyi konkreettinen materiaalipakki työn toimeksiantajalle tunnetaitojen harjoitteluun varhaiskasvatuksessa. Materiaalipakin sisältämien viiden erilaisen materiaalin avulla varhaiskasvatuksen opettajat ja lastenhoitajat voivat harjoitella lasten kanssa tunteiden tunnistamista ja ilmaisua. Opinnäytetyön jatkokehittämisideana voisi olla materiaalin jalostaminen arviointikäytössä esille nousseiden teemojen mukaan, tai tutkimus siitä, kuinka materiaalipakki on vaikuttanut tunnetaitojen harjoittelun toteutumiseen varhaiskasvatuksen yksiköissä.

Asiasanat: varhaiskasvatus, tunnetaidot, tunnekasvatus, materiaalit

Degree title	Bachelor of Social Services
Author (authors)	Lotta Kokkonen
Thesis title	Material package for practicing emotional skills in early childhood education
Commissioned by	Early childhood education in a municipality of Southern Savonia
Time	2023
Pages	49 pages, 12 pages of appendices
Supervisor	Virve Jussila

ABSTRACT

The purpose of this study conducted as a development project was to create a material kit for practising emotional skills to support two early childhood education and care (ECEC) units in a municipality in Southern Savonia, Finland in the acquisition of these skills. The aim was to create a material kit that can be used with a low threshold in supporting the provision of emotional education that promotes identifying and expressing emotions in ECEC. The purpose of the material kit was to serve as a tool for day-to-day operations in ECEC. Emotional skills lay the foundation for the child's self-knowledge. The foundation for all emotional skills is laid in childhood. Emotional skills help children regulate, identify and express their emotions.

The theoretical section of this study examines the purpose of ECEC, emotional skills and expressing emotions, and the significance of practising emotional skills for the child's development. The development approach used in this study involved innovation production. In accordance with the data collection principles of qualitative research, this project began with a survey conducted in ECEC units to investigate the current situation of materials used to acquire emotional skills and the wishes of the ECEC teachers and child carers for the material kit created in this study. The responses were analysed by creating themes. The respondents wished for a set of materials that can be used easily and with a low threshold, materials that are colourful and take different age levels into account and action-based materials that are stimulating to the children. The responses of the survey revealed that emotional skills were trained on a daily basis in the day-to-day ECEC practice. The responses were utilised alongside theoretical knowledge in the implementation of the material kit.

The study resulted in a concrete material kit for the client organisation for the purpose of practising emotional skills in ECEC. ECEC teachers and child carers can practise the identification and expression of emotions with the children using the five different sets of materials contained in the material kit. A further development idea based on this study could involve refining the material based on the themes that emerged when the material was evaluated for use. A study could also be used to examine how the material kit has affected the implementation of practising emotional skills in the ECEC units.

Keywords: early childhood education and care, emotional skills, emotional education, materials

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	TIETOPERUSTA JA KESKEISET KÄSITTEET.....	8
2.1	Varhaiskasvatus.....	8
2.2	Lapsilähtöisyys.....	8
2.3	Tunneäly.....	9
2.4	Tunteet.....	9
2.5	Tunnetaidot.....	10
2.6	Tunteiden ilmaisu.....	10
2.7	Tunnetaitojen harjoittelu.....	11
2.8	Positiivinen pedagogiikka.....	11
3	OPINNÄYTETYÖN TEHTÄVÄ JA TARKOITUS.....	12
4	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS.....	13
4.2	Kehittämisote.....	13
4.3	Aineistonkeruumenetelmät.....	15
4.4	Aineiston analyysi.....	16
4.5	Materiaalipakin toteutus.....	19
4.5.1	Tunnemuistipeli.....	20
4.5.2	Tunneonginta.....	21
4.5.3	Tunnenoppa.....	23
4.5.4	Tunnetaulut.....	24
4.5.5	Tunnemittari.....	26
4.6	Arviointi.....	27
4.7	Juurruttaminen.....	29
5	OPINNÄYTETYÖN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS.....	30
6	POHDINTA.....	32
	LÄHTEET.....	35
	LIITTEET	

- Liite 1. Kyselylomake
- Liite 2. Kyselylomake materiaalipakin arviointiin
- Liite 3. Ohje materiaalipakin käyttöön
- Liite 4. Tunnetaulupohja
- Liite 5. Tunnetaulupohja
- Liite 6. Tunnemittari
- Liite 7. Tunnenopan ilmeet
- Liite 8. Tunnemuistipeli osa 1
- Liite 9. Tunnemuistipeli osa 2
- Liite 10. Tunneonginta

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli toteuttaa materiaalipakki tunnetaitojen harjoitteluun erään Etelä-Savon kunnan varhaiskasvatukseen helpottamaan tunnetaitokasvatuksen jokapäiväistä järjestämistä. Materiaalipakin tehtävä oli tuoda varhaiskasvattajille uusia, helppokäyttöisiä ja heidän yksilöllisiä toiveitaan sekä tarpeitaan vastaavia materiaaleja osaksi varhaiskasvatuksen arkea. Tavoitteena oli tuottaa myös lapsia aidosti osallistavaa monipuolista materiaalia, ja kehittää tunnetaitokasvatusta tunteiden tunnistamista ja ilmaisua tukevien materiaalien tuottamisen avulla. Köngäksen (2019, 44–49) mukaan varhaiskasvatusikäiset lapset kykenevät kehittymistasonsa mukaan jo tunnistamaan erilaisten aikuisten, toisten lasten ja omien tunteiden syy-seuraussuhteita. Tunteet eivät näyttäydy selkeinä, yksittäisinä alueina, vaan niiden tulkitsemisen vaatii hyvää tunnelukutaitoa.

Tunnetaitojen harjoittelu on ajankohtainen ja tärkeä aihe, koska varhaiskasvatuksikäisillä lapsilla on havaittavissa yhä enemmän erilaisia haasteita tunnetaitojen merkityksellisissä lähtökohdissa, kuten empatian ja myötätunnon tunteiden syntymisessä. Sosiaalisten vuorovaikutussuhteidemme toteutuminen ja niiden laatu ovat suoraan yhteydessä tunteiden ilmaisun kulttuurillisiin normeihin ja ympärillämme vallitsevien olosuhteiden tiedostamiseen. (Köngäs 2019, 46–71.)

Laine (2022, 1, 37–39) selvitti tutkimuksessaan varhaiskasvattajien näkökulmasta näyttäytyvää tunnekasvatuksen merkitystä sekä tunnetaitokasvatuksen toteutusta käytännössä. Tutkimuksen mukaan lapsilla on hyvät mahdollisuudet selviytyä elämän eri osa-alueilla ja arjessa hyvien tunnetaitojen avulla. Lisäksi hän tutki tunnetaitokasvatuksen kehitysideoita parhaimman hyötysuhteen saamiseksi varhaiskasvatuksen arjessa. Hänen tutkimuksessaan yhdeksi kehitysideaksi nousi helppojen, arjessa toteutettavien materiaalien tuottaminen.

Lapsen tunnetaitojen pohja muodostuu itsetuntemuksen ja -säätelyn taidoista. Veijalaisen (2020, 45–47) tutkimuksen tulosten mukaan lapsen itsesäätelyn taitoihin vaikuttaa suuresti muun muassa motorisiin, kielellisiin ja sosiaalisiin

taitoihin sekä kiintymyssuhteiden muodostumiseen kasvattajien kanssa. Itsesäätelyn taidot näyttäytyvät lapsen elämässä päivittäin, ja niitä vahvistaakseen myös tunnetaitojen harjoitteluun kuten tunteiden tunnistamisen ja ilmaisun taitoihin tulisi kiinnittää yhä enemmän huomiota myös varhaiskasvatuksen arjessa.

Arki varhaiskasvatuksessa on usein kiireistä ja ajoittain hyvinkin hektistä, joten materiaalipakin avulla on tarkoitus tarjota kasvattajille valmiita, helppokäyttöisiä menetelmiä ja materiaaleja avuksi tunnekasvatukseen. Materiaalipakin avulla tunnetaitojen harjoittelusta olisi tarkoitus saada jokapäiväistä matalan kynnyksen toimintaa, jolloin tunteiden sanoittamisesta ja erilaisten tunnetilojen näyttämisestä sekä hyväksymisestä tulisi lapsille arkipäiväistä. Tunnetaitopakin materiaalien avulla myös lapsille on tarkoitus antaa sallittuja keinoja tunteiden ilmaisuun.

Opinnäytetyön idea syntyi kiinnostuksestani erilaisiin tunnetaitomateriaaleihin ja tunnetaitojen harjoitteluun. Kysyin tarvetta kyseiselle kehittämistyölle erään Etelä-Savon kunnan kahdesta varhaiskasvatuksen yksiköstä, ja ideastani kiinnostuttiin heti. Työelämäkumppanini, eli erään Etelä-Savon kunnan kahden varhaiskasvatuksen yksikön rooli kehittämistyössäni oli kulkea kehittämistyöni rinnalla raportoiden kehittämisen tarpeita. Keräsin kyselyn avulla tietoa työni toimeksiantajalta kehittämistyön pohjatiedoiksi. Toimitin valmiin materiaalipakin varhaiskasvatuksen yksiköihin arviointikäyttöön, ja keräsin kyselylomakkeen avulla palautetta materiaalista.

Opinnäytetyöni vastaa kyseisten varhaiskasvatuksen yksiköiden tunnetaitomateriaalin tarpeeseen ja tunnekasvatuksen toteuttamisen helpottamiseen. Koska materiaalipakki on tehty käyttöön varhaiskasvatusikäisille lapsille, pidin materiaalin melko yksinkertaisena ja helposti ymmärrettävänä. Pienten lasten on helpompi sisäistää melko yksinkertaisia asioita (Juusola 2021). Tunnetaitomateriaali sisältää osia, jotka aktivoivat eri aistien osa-alueita ja näin tehostaa oppimista.

Opinnäytetyöni tuli tarpeelliseksi varhaiskasvatuksen yksiköille, koska huomion kehittämistyössäni yksiköiden yksilölliset tarpeet ja toiveet materiaalin suhteen, jolloin materiaalin käyttöarvo ja tehokkuus juuri kyseisten yksiköiden

käytössä ovat tarkoituksen mukaisia. Kehittämistyöni tuotoksena syntynyt materiaali monipuolistaa tunnetaitokasvatusta, ja antaa helppokäyttöisiä välineitä tunnetaitojen harjoitteluun lapsia innostavalla tavalla.

2 TIETOPERUSTA JA KESKEISET KÄSITTEET

Opinnäytetyöni keskeisiä käsitteitä ovat varhaiskasvatus, tunneäly, tunteet, tunnetaidot, tunteiden ilmaisu, tunnetaitojen harjoittelu, ja positiivinen pedagogiikka.

2.1 Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatus on varhaiskasvatuslain 540/2018 mukaan *lapsen suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta*. Pedagogiikka painottuu erityisen paljon varhaiskasvatusta toteutettaessa. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää lapsen kokonaisvaltaista kehitystä eri osa-alueilla, mahdollistaa ikätasoisien oppimisen edellytysten täyttyminen ja järjestää pedagogisesti monipuolista arjen toimintaa huomioiden lasten myönteisten oppimisen kokemusten mahdollistuminen. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on myös mahdollistaa turvallisten varhaiskasvatuksen ympäristöjen toteutuminen jokapäiväisessä toiminnassa ja työskennellä lapsia kunnioittavalla tavalla. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018.) Varhaiskasvatuksen opettajan tehtävänä on järjestää pedagoginen toiminta lapsiryhmässä ja tukea lasta monipuolisesti eri taitojen kehittämisessä, kuten sosiaalisten kykyjen, fyysisen kasvun ja kehityksen sekä lapsen kognitiivisen kehityksen karttumisessa. (Krogh & Slentz 2010, 56.)

2.2 Lapsilähtöisyys

Lapsilähtöisyyden toteutuminen voidaan nähdä Kekkonen (2012, 41–42) mukaan varhaiskasvatuksen yhteiskunnallisena tavoitteena. Varhaiskasvatuksessa työn ensisijaisena kohteena on lapsi. Varhaiskasvatusryhmässä lapsilähtöisyys pääsee toteutumaan, kun ryhmässä noudatetaan oikeanlaista suunnitelmien mukaista pedagogista toimintaa. Pedagogisessa toiminnassa kasvattajat huomioivat lapset monin tavoin, kuten lasten yksilölliset tarpeet, taidot ja kiinnostuksen kohteet. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 34.)

2.3 Tunneäly

Tunneäly voidaan nähdä lapsen neurologisena valmiutena käsitellä sekä ymmärtää erilaisia tunteita, ja myös taidoksi edistää olemassaolevia kykyjä erilaisiksi taidoiksi. Tunneäly ohjaa ihmistä ja antaa keinoja ymmärtää, miksi esimerkiksi tietyntilaisissa sosiaalisissa vuorovaikutuksellisissa tilanteissa tulisi käyttäytyä tietyin tavoin. Tunneäly ohjaakin siis käyttäytymistä ja ihmisen tapaa reagoida erilaisissa tilanteissa. Tunneäly on ominaisuus osana ihmistä aivan syntymästä asti. Tunneäly voi heikentyä esimerkiksi tapaturmien tai onnettomuuksien seurauksena, kun aivot vaurioituvat tai aivot toiminnan kapasiteetti joutuu ylikuormitetuksi. Tunneälyä voi kehittää tekemällä erilaisia harjoituksia, jolloin harjaannutetaan aivojen synapsiratoja erilaisilla harjoituksilla. Tunneällyn ja -taitojen tietoisessa harjoittelussa voi reflektoida henkilökohtaisten kokemusten todenmukaisuutta luomalla erilaisia mielikuvia. (Köngäs 2019, 36–38.)

Tunneällyn taustateorian malli voidaan jakaa kompetenssien mukaan neljään eri osaan, jotka ovat ihmissuhteiden hallinta, itsehallinta, sosiaalisen tietoisuus ja itsetuntemus. Itsetuntemus toimii pohjana ihmisen itsehallinnan kehittyville taidoille. Jotta ihminen osaa toimia tunneälykkäästi, tulee olla sosiaalisesti tietoinen ympäristöstään. Nämä kaikki taidot luovat kykyä erilaisten ihmissuhteiden hallintaan. Hyvät tunneälylliset taidot lisäävät epäitsekkästä- ja tunnollista toimintaa sekä suorituskkyä haastavissa tilanteissa. (Seppänen 2021, 41–43.)

2.4 Tunteet

Tunteet ovat yksi ihmisen ominaisuus, ja positiivisilla tunteilla on hyvinvointiamme nostattava vaikutus. Lapselle syntyy varhaiskasvatuksen arjessa erilaisia tunnekokemuksia, ja tärkeää onkin mahdollistaa lapselle syntyviä myönteisiä tunnekokemuksia suunnitelmallisen ja positiivisen toiminnan avulla. Tunteet tulevat näkyväksi erilaisissa muiden lasten ja aikuisten kanssa tapahtuvissa vuorovaikutuksellisissa tilanteissa ja -suhteissa. (Leskisenoja 2019, 71–74.) Varhaislapsuuden aikana muodostuu pohja koko loppuelämän tunne-elämälle (Köngäs 2019, 8). Myös hankalat tunteet, kuten suru, viha ja pelko voidaan nähdä tarpeellisina, vaikka usein niitä pyritään säätelemään.

Hankalien tunteiden hyväksyminen helpottaa niiden kohtaamista, ja lasten kanssa tärkeää onkin harjoitella myös negatiivisina pidettyjen tunteiden käsittelyä. (Seppänen 2021, 61.)

2.5 Tunnetaidot

Tunnetaidoilla tarkoitetaan ihmisen kykyä havaita ja tunnistaa erilaisia tunteita sekä itsessä mutta myös muissa ihmisissä. Tunnetaitoihin kuuluu myös kyky nimetä erilaisia tunnetiloja, ymmärtää mikä saa aikaan erilaisia tunteita ja taito vaikuttaa siihen, kuinka ilmaisee eli näyttää erilaisia tunteita. Tunnetaitoihin lukeutuu myös taito työstää ja käsitellä sekä positiivisia että negatiivisia tunteita ja omata tunteiden säätely- sekä hallintakeinoja. (Jalovaara 2005.)

Tunnetaidot kuuluvat ihmisen mielenterveyteen, jonka vuoksi tunnetaitojen kehittämisellä voi edistää myös yleistä hyvinvointia. Tunnetaitojen hallinnan avulla ihminen kykenee hillitsemään itseään ja omaa toimintaansa, sekä hahmottamaan, millon on kannattavaa toimia tunteiden mukaan ja milloin ei. (Seppänen 2021, 40, 43–44.) Tunnetaidot luovat pohjan lapsen itsehillinnän ja itsensä säätelyn taidoille. Kun lapsella on haasteita säädellä itseään ja tunnereaktioitaan, lapsen sisäisesti kokemat asiat voivat tuntua niin epämuikavilta, että käytös alkaa näkyä lapsesta ulospäin. Toisinaan lasta voidaan pitää tavallista haastavampavana. (Mouton-Odum ym. 2021, 2, 14.) Sinkosen (2020, 132–134) teoksessa käy ilmi hyvien tunnetaitojen luovan pohjaa myös lapsen itsetunnolle. Hyvän itsetunnon omaava lapsi osaa suhtautua itseensä ja taitoihinsa realistisesti. Tunnetaitojen avulla lapsi oppii tuntemaan itseään ja omia reaktioitaan erilaisiin asioihin,

2.6 Tunteiden ilmaisu

Tunteiden ilmaisulla tarkoitetaan taitoa ilmaista sisäisiä tunnekokemuksia niitä vastaaviksi sanoiksi tai eleiksi. Oppiakseen ilmaisemaan tunteita sanallisesti, tarvitsee lapsi aikuisen tukea erilaisten tunnetilojen sanoittamiseksi. Myös lapsen minäkuva ja itsetuntemus kehittyvät samalla, kun oppii sanoittamaan erilaisia tunnetiloja. Tunteiden ilmaisua on myös tunnetilojen viestiminen sanattomasti erilaisilla kehon viesteillä, eleillä ja ilmeillä. Tunteiden ilmaisutaidon kehittymiseksi tärkeää on kannustaa lasta kertomaan ääneen ajatuksistaan ja harjoittelemalla positiivista puhetta itsestä. Aikuisen on tärkeää toimia

vahvistaen lapsen positiivisuutta tunteiden ilmaisussa, ja vääränlaisista tunteiden ilmaisun ja toiminnan malleista on haastavaa opetella myöhemmin pois. (Köngäs 2019, 92–96.) Lapsen tunteiden ilmaisun näyttäytymiseen vaikuttaa myös esimerkiksi temperamentti ja henkilökohtainen kokemusmaailma (Suntio 2015, 57).

Tunteet ovat läsnä kaikissa lapsen vuorovaikutuksellisissa tilanteissa ja kaikki ihmissuhteet voivat nostaa esiin erilaisia tunteita. Tunteiden ilmaisun hallinnan taidot ovat yksilöllisiä. Lapsen tunteiden ilmaisua voi vaikeuttaa esimerkiksi väsymys, nälkä ja kuormittuneisuus. Perustarpeiden täyttyminen helpottaa myös tunteiden ilmaisua. (Seppänen 2021, 49–50.)

2.7 Tunnetaitojen harjoittelu

Tunnetaitojen harjoittelulla varhaiskasvatusympäristössä tarkoitetaan kasvattajien lapsille järjestämää tunnekasvatusta päiväkodin jokapäiväisessä arjessa, kun lapsille pidetään erilaisia harjoituksia liittyen tunteiden ilmaisuun, monipuoliseen esilletuomiseen ja tunteiden käsittelyyn. Tunnetaitoja harjoittellessa kasvattajalta vaaditaan tietoa ja asiantuntevuutta tunnekasvatukseen. Varhaiskasvatuksessa tunnetaitojen harjoittelussa tärkeää on hallita taito kiinnittää huomiota arjen ohikiitäviin, yksittäisiin hetkiin, jolloin tunnekasvatus konkretisoituu lapsille. (Jalovaara 2005.) Seppäsen (2021, 46) mukaan tunnetaitojen harjoittelun avulla oppii saamaan etäisyyttä omiin tunteisiinsa ja säätelemään käyttäytymistään tilanteiden mukaan.

2.8 Positiivinen pedagogiikka

Positiivisella pedagogiikalla tarkoitetaan Leskisenojan (2019, 17–19) mukaan perinteiseksi mielletystä psykologian haarasta irtaantuvaa voimavarakeskeistä ja myönteisen perustan omaavaa painotusta. Positiivisen pedagogiikan turvin pyritään keskittymään rajattomiin mahdollisuuksiin, monipuolisiin voimavaroihin ja kokonaisuudessaan positiivisiin huomioihin ja valintoihin.

Positiivisen pedagogiikan teorian mukaan elämässä tulee tietoisesti vahvistaa positiivisuutta negatiivisuuden sijaan. Hyvinvointimme koostuu myönteisistä tuntemuksistamme, kuten kiitollisuudesta, ilosta, myötätunnosta, innostuksesta ja rakkaudesta. Myönteiset tunteet saavat aikaan paljon hyvää

ihmisen kehitykselle, näin ollen positiivisen pedagogiikan ja tunnetaitojen yhteys on ilmeisen merkityksellinen.

3 OPINNÄYTETYÖN TEHTÄVÄ JA TARKOITUS

Opinnäytetyöni on toiminnallinen kehittämistyö, jonka tarkoituksena oli tuottaa materiaalipakki erään Etelä-Savon kunnan kahteen varhaiskasvatuksen yksikköön tunnetaitokasvatuksen tueksi uuden, helppokäyttöisen ja matalalla kynnyksellä käytettävän materiaalin avulla. Opinnäytetyöni tehtävänä oli kehittää kyseisten yksiköiden tunnetaitokasvatusta tunteiden tunnistamiseen ja ilmaisuun keskittyen. Tehtävänä oli tuottaa materiaaleja, joiden avulla lapset saavat keinoja tunteiden ilmaisuun ja tukea erilaisten tunteiden tunnistamiseen. Tavoitteena oli myös tuottaa materiaalia, jonka avulla lasten kanssa voi harjoitella, kuinka tunteen saa helpottamaan, tai mitä tunteita jostakin teosta seuraa. Opinnäytetyöni avulla varhaiskasvatuksen henkilöstö sai uusia välineitä tunnetaitokasvatuksen järjestämiseen varhaiskasvatuksen arjessa. Kehittämistyönä toteutettava opinnäytetyö on kokonaisuus, jolla vastataan työelämäkumppanin käytännön kokemuksesta nousevaan tarpeeseen (Vilkkä 2021, 31–32).

Materiaalipakilla tarkoitetaan opinnäytetyössä kehittämistyön tuotoksena syntyneitä konkreettista pakkia, joka sisältää materiaalia tunnetaitojen harjoitteluun. Materiaalipakissa on osana opinnäytetyötä kehitettyä materiaalia tunnetaitojen harjoitteluun esimerkiksi erilaisten pelien ja harjoitusten muodossa. Materiaalipakin tunnetaitomateriaalit on suunnattu 3-6 vuotiaille lapsille tunnekasvatuksen järjestämistä varten varhaiskasvatuksen arjessa. Materiaalipakki huomioi eritasoisia lapsia, ja materiaalien tarkoituksena on tarjota lapsille onnistumisen iloa erilaisten tunteiden ilmaisun, havaitsemisen, tunnistamisen ja sanoittamisen muodossa sekä mahdollistaen valloittavia oppimisen kokemuksia. Loin materiaalit itse huomioiden varhaiskasvatuksen henkilöstöltä kyselyn avulla saadut pohjatiedot.

Opinnäytetyöstäni hyötyy varhaiskasvatuksessa olevien lasten lisäksi varhaiskasvatuksen opettajat ja muu henkilökunta, jotka käyttävät tunnemateriaalia lasten kanssa, sekä suunnittelevat päiväkodin pedagogista toimintaa.

Myös varhaiskasvatuksessa olevien lasten vanhemmat sijaishyötyvät kehittämistyöstäni lasten tunnetioiden kehittymisen myötä. Materiaalipakki ei ole pelkkä uusi innovaatio, se on hyödyksi varhaiskasvatuksen opettajille helpottamaan suunnittelutyötä ja lisäämään tunnekasvatuksen järjestämistä (ks. myös Ojasalo ym. 2014).

4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Opinnäytetyöni toteuttaminen alkoi syyskuussa 2022 aihe-ehdotuksen jättämisellä. Aiheen hyväksymisen jälkeen oli ensimmäinen ohjaustapaaminen ja suunnitelmavaiheen kaksi pienryhmäohjausta. Suunnitelmani valmistui joulukuun alussa 2022, jonka jälkeen hain tarvittavan tutkimusluvan ja teimme opinnäytetyösopimuksen työelämäkumppanini kanssa.

Suunnitelmavaiheen jälkeen aloitin opinnäytetyöni toteutusvaiheen. Toimitin kyselyn työelämäkumppanilleni kahteen varhaiskasvatuksen yksikköön 21.12.2022 ja annoin aikaa kyselyn täyttämiseksi 5.1.2023 saakka. Kyselyn avulla keräsin opinnäytetyönä toteuttamaani materiaalipakkia varten tunnetaitomateriaalia käyttävän henkilökunnan tarpeita ja toiveita. Analysoin kyselyn tulokset 6.–8.1.2023. Kyselyn tulosten analysoinnin jälkeen aloin työstää materiaalipakkia luonnosvaiheesta eteenpäin kyselyn vastausten- ja teoretiedon avulla. Toimitin valmiin materiaalipakin kahteen varhaiskasvatuksen yksikköön 8.2.2023. Samanaikaisesti materiaalipakin toimituksen kanssa lähetin yksiköihin sähköpostilla kyselyn materiaalipakin arviointia varten. Materiaalipakin testaamiselle ja kyselyyn vastaamiselle annoin aikaa 24.2.2023 saakka. Materiaalipakin arvioinnin kyselyn tulokset analysoin 24.–26.2.2023.

4.2 Kehittämisote

Kehittämistyönä toteuttamani opinnäytetyö voidaan nähdä lähestymistavaltaan innovaatioiden tuottamisena, koska kehitin opinnäytetyössäni kyseisen Etelä-Savon kunnan varhaiskasvatuksen arkea helpottavan, heille uudenlaisen materiaalipakin. Kehittämistyöni oli innovaatioiden tuottamista, koska kyseistä materiaalipakkia ei ollut vielä olemassa, ja kehitin itse materiaalia juuri kyseisen kunnan tarpeita vastaavaksi. Opinnäytetyöni idea syntyi varhaiskasvatuksessa esille nousseen tarpeen pohjalta, ja omasta kiinnostuksestani aihetta kohtaan. Usein uusien ideoiden noustessa esille

syntyy aluksi paljon ideoita, ja prosessin edistyessä alkaa ilmaantua uusia, erilaisia ideayhdistelmiä, joista innovaatio syntyy (Heikkilä 2010, 50–51).

Kehittämistyöllä tarkoitetaan opinnäytetyössäni systemaattisia ja luovia toimia olemassaolevan tiedon lisäämiseksi, ja jo olemassaolevan tiedon hyväksikäyttämiseksi uusiin tarkoituksiin (ks. myös Ojasalo ym. 2014). Tavoitteenani oli luoda materiaalipakki, jollaista ei ollut vielä olemassa.

Innovaatiolla voidaan tarkoittaa esimerkiksi uutta tuotetta, prosessia tai palvelua, jonka tarkoituksena on tuoda käyttäjälleen jotakin hyötyä. Uusi keksintö, idea tai tuote voi olla innovaatio, jos kehitystyön tuloksena syntyvä tuotos pääsee käyttöön. Innovaation keskeiset vaiheet voidaankin jaotella tiedon hankintaan, ideoiden tuottamiseen, niiden arviointiin ja seulontaan sekä lopuksi konseptointiin. (Ojasalo ym. 2014, 82–83.) Kuvassa 1 havainnollistettuna innovaatioprosessin vaiheet Ojasaloa (2014) mukailten.



Kuva 1. Innovaatioprosessin vaiheet

Opinnäytetyöni oli vähittäisin muutoksin syntyvä innovaatio, koska kehitin materiaalipakin tunnetaitojen harjoitteluun lyhyellä aikajänteellä, jo olemassa olevan pohjalta. Seuraavaksi esittelen innovaatioprosessin vaiheet. Aloitin tiedon keruulla ja sen analysoinnilla. Tiedonkeruun toteutin survey-kyselylomakkeen avulla, ja analysoin aineiston luokittelemalla sen taulukkomuotoon teemoittelun avulla. Tämän jälkeen ideoin ja tuotin materiaalipakin konkreettisesti käyttäen kyselyssäni analysoimiani tuloksia. Prosessissani ideoiden tuotto ja konseptointi kulkivat rinnakkain, koska käytin kyselystä saamiani pohjatietoja sekä teoriaa materiaalipakin konkreettiseen suunnitteluun. Tämän jälkeen vuorossa oli idean ja materiaalipakin arviointi, jolloin toimitin materiaalipakin varhaiskasvatuksen yksiköihin testattavaksi, ja samalla lähetin sähköpostitse survey-kyselylomakkeet henkilökunnalle materiaalipakin arviointia varten. Innovaatioprosessin viimeinen vaihe oli näin ollen toteuttaminen,

jolloin tuotos oli lopullisesti valmis toimitettavaksi tilaajalle eli varhaiskasvatuksen yksiköihin. (ks. myös Ojasalo ym. 2014, 83–86.)

4.3 Aineistonkeruumenetelmät

Käytin tutkimuksessani laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimuksen aineiston keruun periaatteita. Kvalitatiivisen tutkimuksen päämääränä on usein todellisen elämän kokonaisvaltainen kuvaaminen. Tutkimuksen vastaajat valitaan tarkoituksenmukaisesti, kvalitatiivisessa menetelmässä vastaajat eivät ole satumanvaraisesti valittuja. (Hirsjärvi ym. 2009, 160–163.) Laadullisessa tutkimuksessa aineistonkeruu perustuu tulkintaan ja tarkoituksena on ymmärtää käytännön kokemuksia. Kvalitatiivinen menetelmä sopi hyvin oppinäytetyöhöni, koska halusin selvittää varhaiskasvatuksen yksiköiden henkilöstön ajatuksia sekä käytännön kokemuksia tunnekasvatuksesta ja saada pohjatietoa toteutettavalle materiaalipakille. (ks. myös Vilka 2021, 118–119.)

Laadullisessa tutkimuksessa aineistonkeruumenetelminä voidaan käyttää esimerkiksi kyselyä, haastattelua tai havainnointia. Kyselyn tarkoituksena on selvittää kyselyyn osallistujalta hänen ajatuksiaan ja perusteitaan tietyille toiminnalle. Kyselyn ja haastattelun ero on se, että kyselyssä osallistuja merkitsee itse vastauksensa, kun taas haastattelussa haastattelija kirjaa. (Sarajärvi & Tuomi 2018, 71–73.) Keräsin kyselyyni vastaajilta tietoa survey-kyselylomakkeen avulla sähköpostitse, koska kyselyni oli vakioitu ja kysyin jokaiselta kyselyyn osallistuvalta saman asian samalla tavalla lomakkeen välityksellä. (ks. myös Vilka 2021, 94.)

Päädyin kyselylomaketutkimuksen järjestämiseen sähköpostitse keskusteltuni työelämäkumppanini toiveista aineiston keräämisestä suhteessa omiin ajatuksiini. Kyselyyn osallistuva henkilökunta sijaitti hajallaan toisistaan, ja kaikkia vastaajia oli vaikea saada samanaikaisesti paikalle. Webropol kysely koettiin työelämäkumppanini puolesta haastavana kyseiselle vastaajaryhmälle. Kyselyssä käsiteltävät aiheet eivät myöskään olleet niin arkoja, että kyselyyn vastaamisen rehellisyys olisi vaarantunut sähköpostitse vastattaessa. Koska vakituksessa henkilökunnassa oli tapahtumassa muutoksia, tulimme työelämäkumppanini kanssa lopputulokseen, että kumpikin var-

haiskasvatuksen yksikkö vastaa henkilökuntansa kesken omaan kyselylomakkeeseensa. Toimitin saman kyselylomakkeen sähköpostitse molempiin varhaiskasvatuksen yksiköihin. He kirjoittivat vastaukset Word-tiedostoon, jonka he lähettivät minulle sähköpostitse kyselylle annetun ajan päättyessä. Sain kyselylleni vastauksena kaksi täytettyä kyselylomaketta, yhden kummas-takin yksiköstä. Koimme ratkaisun toimivaksi, ja sain kyselyyni hyvin vastauksia kahdella lomakkeella. Kyselyssä voidaan pitää etuna sitä, että kerättävä tutkimusaineisto voi olla laaja, ja kyselyssä voi ilmetä erilaisia asioita haastateluun nähden (Hirsjärvi ym. 2009, 195).

Prosessin aluksi kyselyn avulla selvitin varhaiskasvatuksen yksiköiden lähtötilanteen tunnemateriaalin saatavuudesta sekä käyttämisestä, ja minkälaiselle materiaalille yksiköissä oli eniten tarvetta. Tarkoitukseni oli saada pohjatietoa tuottaakseni mahdollisimman hyödyllisen materiaalipakin opinnäytetyöni tilaajalle. Prosessin edetessä toimittaessani tuotoksen eli materiaalipakin arvioitavaksi varhaiskasvatuksen yksiköihin, toimitin uuden sekä avoimia että suljettuja kysymyksiä sisältävän survey-kyselylomakkeen työn arviointia varten.

4.4 Aineiston analyysi

Analysoinnilla voidaan tarkoittaa suuren kokonaisuuden tiivistämistä selkeämmäksi ja helpommin hahmotettavammaksi. Analysoinnin tarkoituksena on muodostaa ymmärrystä kokonaisuuksista. (Vilka 2021, 129.) Valitsin aineiston analyysin menetelmäksi teemoittelun. Teemoittelu voidaan lukea yhdeksi sisällönanalyysin muodoksi, jossa eritellään aineistossa esiintyviä piirteitä (Sarajärvi & Tuomi 2018, 93). Laadullista aineistoa voidaan analysoida esimerkiksi sisällönerittelyllä, tyypittelyllä tai teemoittelulla. (Hirsjärvi ym. 2019, 222–225.) Kyselylomakkeiden avulla keräämäni tiedon jaottelin teemojen alle. Teemoittelussa teemat voivat olla samoja, kuin kyselylomakkeessa, tai kyselyn tuloksista voi nousta esiin uusia teemoja, joita käyttää apuna teemoittelussa (Kananen 2014, 110–111). Taulukoinnin ja teemoittelun avulla pyrin löytämään aineistosta yhtäläisyydet ja eroavaisuudet (ks. myös Ojasalo ym. 2014, 110–111).

Aloitin aineiston analyysin kokoamalla sähköpostitse saamani kyselylomakkeiden vastaukset yhteen Word-tiedostoon. Erittelin toiseen Word-tiedostoon haastatteluaineistosta esille nousevat oleelliset kommentit pelkistetyssä muodossa. Tein taulukon, johon listasin allekkain kyselyn vastauksista poimmani oleellisimmat kommentit. Tämän jälkeen kävin aineistoa läpi taulukosta, ja poimin kolme alateemaa kyselyn aineiston pohjalta. Järjestelin kyselyssä saamani aineiston taulukkoon alateemojen mukaisesti. Taulukossa 1 on nähtävissä lopullinen pääteema, alateemat ja kyselyn aineiston poiminnat.

Teemoittelussa käsittelin kysymyksissä 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 ja 9 esiinnousseet vastaukset. Kyselyn vastauksista kävi ilmi varhaiskasvatuksen yksiköiden arjessa käytettävän erilaisia tunnekortteja kuten nalle- ja susikortteja, tunnekirjoja ja kuvamateriaaleja. Tunnetaitoja harjoitellaan päivittäin jatkuvasti esillä olevan materiaalin avulla sekä keskusteluilla. Myös tunnekasvatustuokioita järjestetään tilanteen mukaan. Vastauksissa selvisi tunnemateriaalia käytettävän vaihtelevasti, eniten käytössä ovat jatkuvasti esillä oleva materiaali, ja muut materiaalit ovat satunnaisesti käytössä. Tärkeimmiksi taidoiksi esille nousi tunteiden sanoittaminen, tunnistaminen sekä ilmaisu. Myös helposti käytettävien materiaalien saatavuus koettiin tärkeänä.

Kyselyn vastauksista kävi ilmi perehtymistä ja esivalmisteluja vaativan vaikeaselkoisen materiaalin olevan hyödytöntä varhaiskasvatuksen arjessa. Sen sijaan hyödyllisiksi koettiin toiminnalliset sekä jatkuvasti esillä ja käytössä olevat materiaalit. Kyselyn vastauksissa lapsia osallistaviksi materiaaleiksi nimettiin toiminnalliset materiaalit, jotka sisältävät leikkillisyyttä ja pelillisyyttä. Myös mielenkiintoiset hahmot ja värit koettiin osallistavina ja ominaisuuksiltaan hyvinä tunnetaitokasvatuksessa.

Matalalla kynnyksellä käytettäväksi materiaaliksi kyselyn vastauksissa luettiin yksinkertaiset, helposti käytettävät sekä käyttöön otettavat materiaalit ja lapsia kiinnostavat sekä innostavat materiaalit. Opinnäytetyöltäni toivottiin kyselyn vastauksissa myös uutta ja innostavaa materiaalia, toiminnallista materiaalia ja arjen käyttöön kuvia. Myös ikäryhmittäin suunnattua ja pienimmille tarkoitettua materiaalia toivottiin, mutta opinnäytetyöni rajauksen kannalta pienimmille suunnatun materiaalin tuottaminen osoittautui vaikeaksi. Ideoita

opinnäytetyössäni toteutettavasta materiaalista oli esimerkiksi tunnenoppa ja syy-seurausmateriaali, jonka toteutin tunnetauluiksi.

Taulukko 1. Teemoittelu

Kyselyn aineistoa	Alateema	Pääteema
"tunteita tunnistetaan ja sanoitetaan yhdessä lasten kanssa"	Toiminnan sisältö ja tavoitteet	
"tärkeintä oppia sanoittamaan ja tunnistamaan tunteita arjessa, sekä oppia näyttämään ja tunnistamaan tunteita"		
"osa tunnemateriaalista esillä jatkuvasti"	Tunnet materiaali päivittäisessä käytössä	
"materiaali mikä voi olla esillä ja käytössä jatkuvasti.. päivittäisessä arjessa"		
"arjen käyttöön kuvia"		
"lapsia innostavat, saatavilla olevat materiaalit"		
"lapsilähtöisyys ja sen pohjalta keskusteltu/toiminta"		Tunnetaitomateriaalin käyttäminen osana varhaiskasvatuksen arkea
"mielenkiintoiset hahmot ja värit"	Ideoita ja toiveita materiaalin suhteen	
"suunnitelmallisuus, tunne teemapäivä "vakituisesti"		
"toiminnallinen materiaali"		
"toiminnallisuus, pelit ja leikit, leikin varjolla tekeminen"		
"aikuisten näkökulmasta helposti käytettävä materiaali"	Helppokäyttöinen, matalalla kynnyksellä käytettävä materiaali	
"helposti käytettävä ja käyttöön otettava materiaali"		

4.5 Materiaalipakin toteutus

Opinnäytetyöni kehittämistyönä oli toteuttaa materiaalipakki tunnetaitojen harjoitteluun. Hyödynsin materiaalipakin toteutuksessa erilaisia ohjelmia, kuten Canvaa ja Wordia. Käytin materiaalipakin tunnetauluihin Papunetin kuvapankissa saatavilla olevia kuvia, jotka ovat vapaasti käytettävissä ei-kaupallisiin tarkoituksiin. Materiaalipakin tunnemittarin, ilmekuvat ja kalat askartelin tekijänoikeussyistä itse. Askartelin materiaalipakin kokonaan itse, kopioin askartelemiani ilmekuvia ja laminoin kaikki materiaalipakin osat varmistaakseni niiden kestävyuden lasten käytössä. Materiaalipakin onget tein käyttäen puisia keppejä, narua ja magneetteja. Käytin kuumaliimaa kiinnittäessäni kalojen magneetit, jotta kalat olisivat mahdollisimman kestäviä käytössä. Materiaalipakin nopat hankin kaupasta. Tein osaksi materiaalipakkia myös käyttöohjeet materiaaleille. Ennen materiaalipakin toteutuksen aloittamista hain tutkimusluvan työelämäkumppaniltani opinnäytetyölleni ja teimme opinnäytetyösopimuksen.

Käytin materiaalipakin toteutuksessa varhaiskasvatuksen yksiköihin tekemäni kyselyn tuloksia peilaten teoretietoon. Perustelen materiaalipakin toteutusta teoreettisen viitekehyksen lisäksi myös muulla varhaiskasvatukseen liittyvällä kirjallisuudella. Kyselyn vastauksissa toivottiin matalalla kynnyksellä käytettävää materiaalia, joka ei juuri vaadi ennakoon perehtymistä, joten kaikki toteuttamani materiaali on helposti käytettävää. Kyselyn vastauksissa toivottiin myös toiminnallista materiaalia, jonka otin huomioon kaikessa toteuttamassani materiaalissa. Materiaali sisältää lisäksi erilaisia värejä, selkeitä ilmekuvia myös pienemmille ja leikillisyyden sekä pelillisyyden avulla tunnetaitojen harjoittelua. Materiaalipakin tarkoitus oli antaa välineitä tunnetaitojen harjoitteluun. Seppäsen (2021, 40, 44) mukaan perusta tunnetaidoille on sekä omien että muiden ihmisten tunteiden tunnistaminen. Tämän vuoksi materiaalipakissa on korostettu tunteiden tunnistamisen ja ilmaisun apuna olevaa materiaalia. Leskisen (2019, 80) teoksessa Positiivinen pedagogiikka varhaiskasvatuksessa kerrotaan toiveikasta ajattelua korostavan tunnekasvatuksen vähentävän lapsen negatiivisia kokemuksia. Optimistinen ajattelutapa on opeteltavissa, ja materiaalipakin avulla lasten kanssa onkin helppoa harjoitella tunnistamaan myös asioiden positiivisia puolia. Kuvassa 2 materiaalipakki kokonaisuudessaan.



Kuva 2. Materiaalipakki

4.5.1 Tunnemuistipeli

Kuvassa 3 esitelty tunnemuistipeli on kehitetty tunteiden ilmaisun ja tunnistamisen harjoittelun avuksi. Tunnemuistipeliä voi pelata tavallisen muistipelin tavoin, ja esimerkiksi parin saadessaan kyseisestä tunteesta voi käydä keskustelua aikuisen johdolla, kuten milloin tuntee kyseistä tunnetta, mistä tunne aiheutuu ja mikä siihen auttaa. Tunnemuistipelin kortteja voi käyttää myös arjen erilaisissa tilanteissa, kuten ryhmätoiminnan aluksi tai lopuksi käsittelemään lasten kanssa esimerkiksi päiväkotiaamun tunnetiloja tai ajatuksia ryhmätoiminnasta. Muistipelin ilme kuvat on liimattu pahville ja laminoitu, joten ne kestävät lasten käyttöä.

Tunteiden ilmaisun harjoittelu on erityisen tärkeää 3–5 vuotiaiden lasten kanssa. Lapsi kokee hyvin erilaisia tunteita jo kaksivuotiaana, mutta ei osaa nimetä niitä. Kolmevuotiaan lapsen kehitys on nopeaa, ja lapsi oppii muistamaan aktiivisesti harjoiteltavia asioita aikuisen tukemana. Neljävuotiaana lapsi hallitsee paljon taitoja, ja kykenee löytämään ja tunnistamaan tunnekokemuksia aikuisen mahdollistaessa oppimisen kokemukset. Neljävuotiaan aivot kykenevät sisäistämään vielä uusiakin tunnemalleja. Neljävuotiaan lapsen tunneaurioita on myös vielä mahdollista korjata, mutta se vaatii paljon aikuisen tukea. Neljävuotiaan lapsen kanssa tunteiden ilmaisua voi harjoitella esimerkiksi kuvien kautta. Tässä ikävaiheessa lapsi kykenee keskustelemaan, kyselemään ja vastaamaan myös aikuisen kysymyksiin. Neljä- ja viisivuoti-

aana lapselle tunnetaitojen harjoittelu on jo normaalia, ja positiiviset oppimiskokemukset saavat lapsen sisäistämään uusia asioita nopeasti. (Köngäs 2019, 92–95.) Hyvä itsetuntemus muodostaa pohjan lapsen tunnetaidoille. Hyvä itsetunto kannustaa lasta yrittämään ja voittamaan itsensä sekä harjoittelemaan innokkaasti uutta. (Sinkkonen 2020, 132–133.) Kyselyn vastauksissa toivottiin toiminnallista materiaalia, joten suunnittelin muistipelin sopivan osaksi materiaalipakkia. Muistipeli sopii erityisen hyvin neljä- ja viisivuotiaiden lasten tunnetaitokasvatuksen tueksi. Muistipeliä pelatessa lapsen kanssa voi käydä keskustelua korttien esittämistä tunnetiloista. Muistipelin kuvia voi käyttää myös kuvakortteina arjessa, jota toivottiin kyselyssä.



Kuva 3. Tunnemuistipeli

4.5.2 Tunneonginta

Tunneonginnan avulla voidaan harjoitella erilaisten tunteiden sanoittamista, ilmaisua ja tunnistamista leikillisyyden avulla. Neljävuotiaana lapsi oppii tunteiden ilmaisua ja tunnistamista hyvin leikin ja tarinan avulla. Lapsi kykenee sanoittamaan ja tunnistamaan erilaisia tunteita yhä enemmän, ja oppimisen vaihetta kannattaakin hyödyntää erilaisilla lasta innostavilla välineillä. (Köngäs

2019, 94–95.) Leikki kehittää lapsen kokonaisvaltaista persoonallisuuden kehittymistä. Monet taidot, kuten sinnikkyys, järjestelmällisyys ja halu, kehittyvät lapselle tarjoutuvissa mielenkiintoisissa leikillisissä tilanteissa. (Helenius & Lummelahti 2018, 64.) Leikin lomassa lasten kanssa voi käydä keskustelua kalojen ilmeistä ja tunnetiloista, kuten mikä tunne on, mistä tunne aiheutuu, mikä siihen auttaa tai milloin koen kyseistä tunnetta.

Tunneonginnassa lapsi harjoittaa hienomotorisia taitojaan samalla onkien tunnekalaja. Hienomotoriset taidot kehittyvät lapsen tehdessä tarkkuutta vaativaa työtä pienillä lihasryhmillä käsitellessä onkea yrittäen saada napattua ongen magneetikoukkuun pienillä magneeteilla varustettuja kaloja. Motoristen taitojen vahvistaminen on tärkeää lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen kannalta. Motorisilla taidoilla on yhteys lapsen itsetuntemukseen, ja motoristen taitojen puute voi johtaa jopa lapsen vetäytymiseen muusta ryhmästä. (Sääkslahti ym. 2021, 90, 98.) Onkiminen innostaa lasta toimintaan, ja oppiminen tapahtuu toiminnan ohessa. Huomioin kyselyn vastauksia ongintaa kehittäessäni, tehden lapsia innostavan, toiminnallisen ja värikkään materiaalin.

Kuvassa 4 on nähtävillä tunneonginta. Kalat on leikattu pahvista, joihin on liimattu ilmekuvat. Valmiit kalat on laminoitu, ja kalaan on liimattu pieni magneetti onkea varten. Yhteen materiaalipakkiin kuuluu neljä onkea, jolloin useampi lapsi voi osallistua ongintaan samanaikaisesti.



Kuva 4. Tunneonginta

4.5.3 Tunnenoppa

Tunnenoppa on monikäyttöinen väline tunnetaitojen harjoitteluun pelillisyyden avulla. Tunnenoppaan kuuluu kuusi erilaista ilmekuvaa, jotka voi laittaa nopan kuudelle eri sivulle. Noppaa heittäessä lasten tulee esimerkiksi esittää nopan päälle jäävää ilmettä, samalla voi käydä keskustelua mikä tunne on, milloin kyseinen tunne tulee ja mikä siihen auttaa tai miten sellaiseen tunteeseen pääsisi. Tunnenoppa on myös hyvin sovellettavissa, noppaan voi esimerkiksi tulostaa, piirtää ja kirjoittaa lisää ilmeitä, tunteita tai sanoja.

Kuvassa 5 olevan tunnenopan avulla tunteiden tunnistamista ja ilmaisua harjoitellaan pelillisyyden avulla. Erityisesti neljä- ja viisivuotiaana lapsi kykenee sisäistämään taitoja negatiivisten tunteiden ilmaisulle. Aikuisen onkin erityisen tärkeää käydä lapsen kanssa keskustelua tunteista, ja antaa keinoja tunteiden ilmaisuun ja käsittelyyn. (Köngäs 2019, 94.) Nopan heittäminen

innostaa lapsia toimintaan. Mukava ja kiinnostava toiminta saa lapsen tekemään. Lapset eivät jäsentele eri toimintoja, vaan erilaiset toiminnat ja asiat sulautuvat lasten mielessä toisiinsa. (Helenius & Lummelahhti 2018, 58–59.) Tunnenoppaa suunnitellessani huomioin toiveen toiminnallisesta materiaalista, ja tarkoituksena oli myös tuottaa materiaali, jota pienten lasten olisi helppo tulkita. Aloituskyselyssä toivottiin yhtenä tuotettavana materiaalina tunnenoppaa.



Kuva 5. Tunnenoppa

4.5.4 Tunnetaulut

Tunnetaulut ovat helppokäyttöinen arjen väline tunnetaitojen harjoitteluun, ja ne voivat olla koko ajan esillä esimerkiksi seinälle kiinnitettynä. Tunneälyn tai-

tojen harjoittelu on tärkeää, jotta lapsi oppii saamaan ymmärryksen, miksi erilaisissa tilanteissa tulee käyttäytyä tietyllä tavalla. Kehittyvä tunneäly auttaa lasta voimaan paremmin ja vaikuttamaan itse omiin tunnereaktioihinsa. Lisäksi lapsi oppii ottamaan huomioon toisia ihmisiä tunneällyn kehittyessä. (Köngäs 2019, 36.)

Tunnetaulujen avulla lasten kanssa voi harjoitella erilaisia keinoja päästä tunteesta toiseen. Taulun avulla voi esimerkiksi pohtia, kuinka saada iloisempi olo ollessaan surullinen. Taulun alaosaan voi kiinnittää tällöin tekemisiä ja asioita, jotka auttavat saamaan paremman olotilan. Tunnetaulujen avulla voi myös pohtia, mitä jokin teko, kuten kaverin satuttaminen aiheuttaa. Tunnetauluja voi soveltaa omaan käyttöön ja tarpeisiin sopivimmiksi tulostamalla tai piirtämällä lisää vaihtoehtoisia kuvia. Tunnetaulu ja kuvat on laminoituja, joten kuvia on helppo siirrellä tarpeen mukaan tauluun sinitarran avulla. Uteliaisuus on lapsille luontainen ominaisuus, ja kyselemällä he muodostavat merkityksiä ilmiöille ja hankkivat uutta tietoa. Lapsille selitysten antaminen auttaa oppimaan uutta. Myös tunnekasvatuksessa lapsia tulee kannustaa ihmettelemään ja kyselemään erilaisista asioista ja ilmiöistä. (Hujala & Turja 2016, 31–32.)

Tunnetaulujen (kuva 6) pohjat on tehty Canvan ilmaisohjelmalla, ja tulostettu pohja on liimattu pahville. Pohja on laminoitu. Tunnetaulun kuvat on tulostettu Papunetin kuvapankista, leikattu ja laminoitu. Tekstit on kirjoitettu Wordilla ja taulussa olevat nuolet on leikattu ja laminoitu pahvista. Kuvat ovat siirreltävässä sinitarran avulla. Varhaiskasvatuksen yksiköille tekemäni kyselyn vastauksissa toivottiin esimerkiksi syy-seurausmateriaalia, jonka avulla voisi harjoitella eri teoista aiheutuvia tunteita.

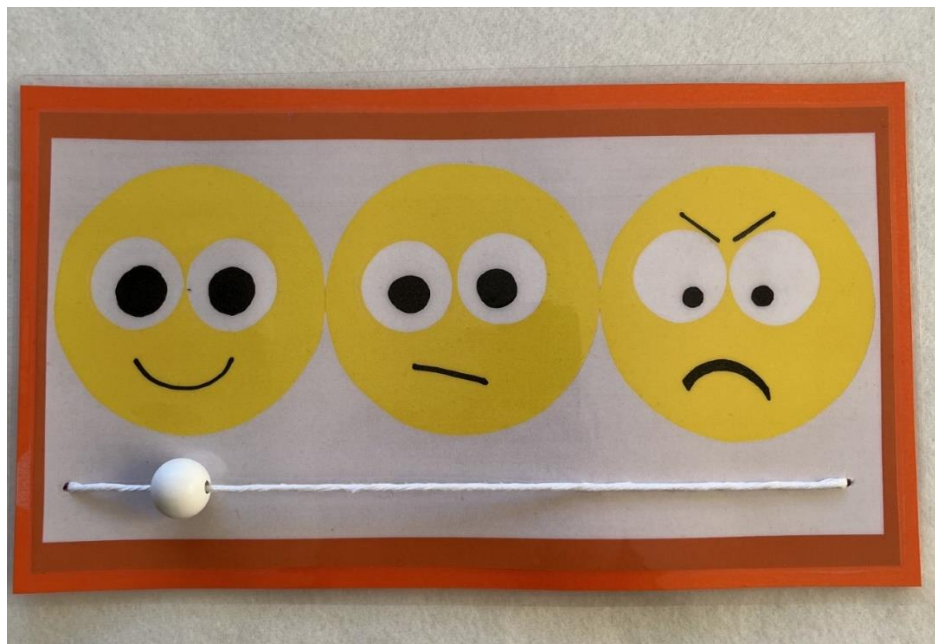


Kuva 6. Tunnetaulut. Kuvat: Papunet kuvapankki (Papunet.net s.a.)

4.5.5 Tunnemittari

Tunne mittari (kuva 7) on lapsilähtöinen, lapsia osallistava ja innostava väline tunteiden ilmaisuun. Lapsilähtöiset ja lapsia osallistavat tavat toimia lisäävät myönteisiä oppimisen kokemuksia. Lapsia ohjataan pohtimaan, ratkomaan ja kokeilemaan erilaisia toimintatapoja taitoja harjoitellessa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 34, 40.) Tunne mittari on arjessa matalalla kynnyksellä käytettävä materiaali, joka voi olla tarvittaessa koko ajan esillä esimerkiksi seinälle kiinnitettynä. Tunne mittarissa on kolme ilme kuvaa, jotka kuvaavat tunteita ilo, mielteliäs ja viha. Ilmeiden alapuolella on lanka, johon on kiinnitetty helmi. Lapsi voi liikuttaa helmeä ilmeen kohdalle, mikä vastaa sen hetkistä tunnetta parhaiten. Mittarin avulla lapsille annetaan keinoja ilmaista esimerkiksi kiukkua. Seppäsen (2021, 49–50) mukaan, toisille

lapsille tunteiden ilmaisun keinojen löytäminen on vaikeampaa, kuin toisille. Lapsen ollessa esimerkiksi väsynyt tai nälkäinen, kielteiset tunteet saattavat korostua.



Kuva 7. Tunne mittari

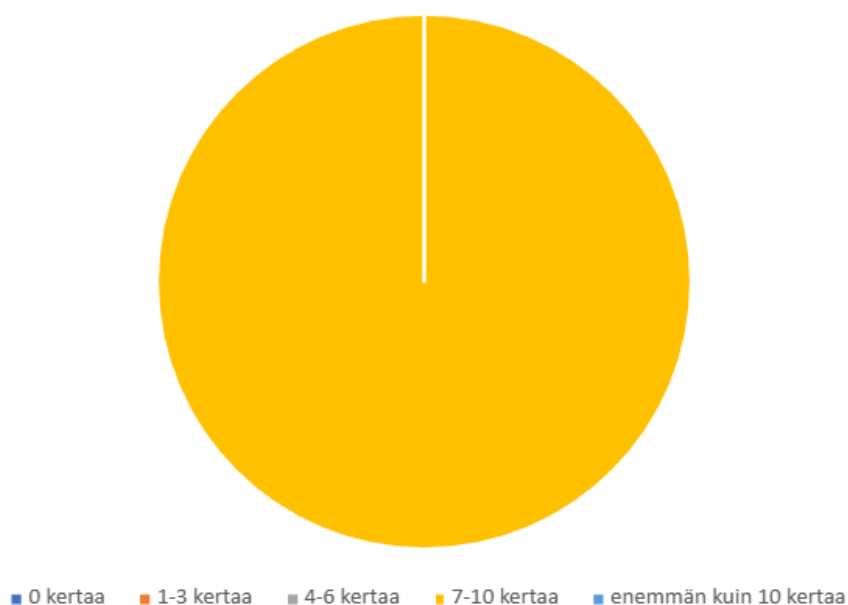
4.6 Arviointi

Arvioin materiaalipakkia selvittääkseni, vastaako tuotos suunnitelmaani ja työn toimeksiantajan tarvetta. Pitkin työn etenemistä ja materiaalipakin tuottamista reflektoin itse työn sen hetkistä tilannetta suhteessa työn tavoitteisiin ja tarkoitukseen. Arviointimenetelmänä käytin survey-kyselylomaketta, jonka toimitin palautteen keräämiseksi molempiin varhaiskasvatuksen yksiköihin sähköpostitse samalla, kun vein konkreettisen materiaalipakin testattavaksi. Kummas-takin varhaiskasvatuksen yksiköstä vastattiin omaan kyselylomakkeeseensa, ja palauttivat kyselyn vastaukset minulle sähköpostitse. Toimitin samanlaisen kyselylomakkeen kumpaankin varhaiskasvatuksen yksikköön.

Toimitin materiaalin arviointikyselyn varhaiskasvatuksen yksiköihin 8.2.2023 ja toivoin vastauksia palautettavaksi sähköpostitse 24.2.2023 mennessä. Kyselyn vastauksista kävi ilmi molempien yksiköiden käyttäneen materiaalipakin kaikkea materiaalia arviointijakson aikana. Materiaalipakki oli päätyntyt käyttöön, koska pedagogisen toiminnan teemaksi oli nostettu tunteet. Materiaalia oli arviointijakson aikana käytetty toimintatuokioilla pienryhmissä ja peleinä

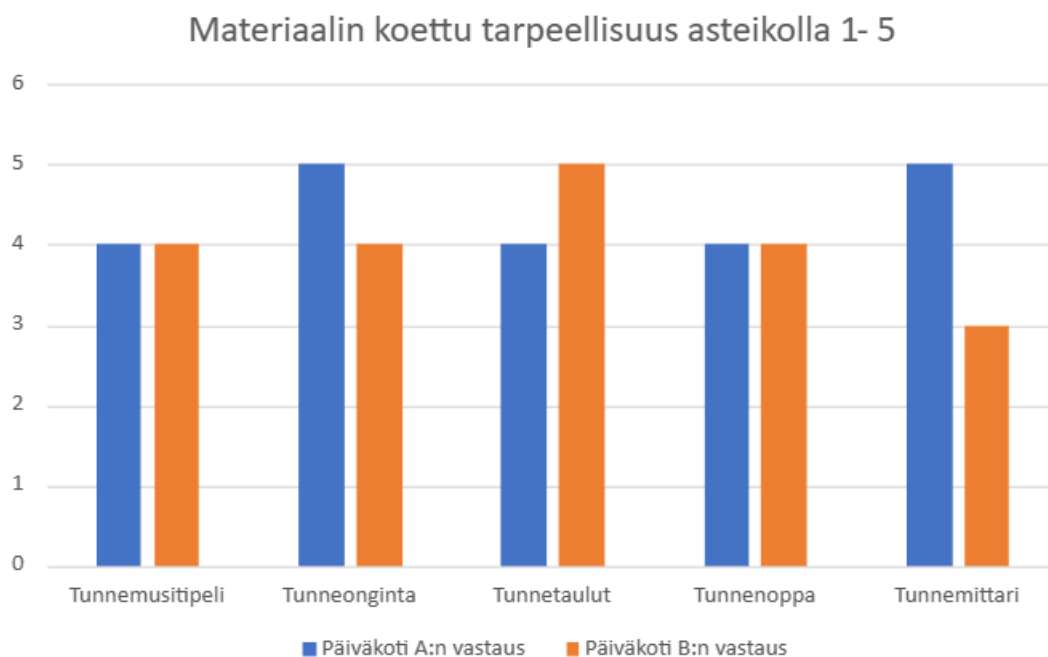
arkisissa tilanteissa. Materiaalia oli käytetty tunnetilojen ilmaisuun, esimerkiksi luistelun jälkeen tunnemittarin avulla oli keskusteltu, miltä luistelu tuntui. Kuvassa 8 on havainnollistettuna materiaalipakin käyttökerrat. Molemmat varhaiskasvatuksen yksiköt olivat käyttäneet materiaalia arviointijakson aikana 7-10 kertaa.

Materiaalipakin toteutuneet käyttökerrat kahden viikon testausaikana



Kuva 8. Materiaalin käyttökerrat

Molemmat varhaiskasvatuksen yksiköt vastasivat materiaalin vastanneen osittain heidän toiveitaan, koska kaikki materiaali ei ollut keskenään yhtä tarpeellista. Kuvassa 9 on esitelty kyselyn vastausten mukaan materiaalin koettu tarpeellisuus asteikolla 1–5. Vastausvaihtoehdot olivat 5=tarpeellinen, 4=osittain tarpeellinen, 3=en osaa sanoa, 2=ei juuri tarpeellinen ja 1=ei lainkaan tarpeellinen.



Kuva 9. Materiaalin tarpeellisuus

Materiaalia kuvailtiin vastauksissa tarpeelliseksi, koska tunnekasvatuksen järjestäminen on tärkeä osa varhaiskasvatusta. Materiaali oli ollut hyvää tunteiden nimeämiseen ja tunnistamiseen sekä tunneilmaisun harjoitteluun. Osallistavat ja toiminnalliset materiaalit olivat osallistaneet lapsia toimimaan. Aikuisille materiaali oli ollut helppoa käyttää ja helposti käyttöön otettavaa erilaisissa tilanteissa.

Vastausten mukaan materiaali oli helppoa ja nopeaa ottaa käyttöön. Onginta oli ollut erityisen mieluisaa lapsien mielestä, ja isommat lapset olivat innostuneet kertoessaan saaliiksi saamiensa kalojen tunnetiloista, mutta pienimmille lapsille onkien narut olivat liian pitkiä. Lasten oli ollut myös vaikeaa tunnistaa joitakin ilme kuvia. Tunnenopan kuvat olivat herkästi irronneet nopan muovitaskusta noppaa heitettäessä, ja joistakin kaloista oli irronnut magneetteja.

4.7 Juurruttaminen

Kehittämistyönä toteutettavan toiminnallisen opinnäytetyön juurruttamisen kannalta tärkeää on huomioida kehittämistyön hyödynsaajien eli työelämäkumppanin mukaan ottaminen prosessin eri vaiheisiin. Jotta kehittämistyön tuotos tulee päätymään käyttöön ja olemaan tarpeellinen, työelämäkumppani on tärkeää ottaa mukaan tiedon kokoamiseen ja tuottamiseen

sekä tuotoksesta palautteen keräämiseen. (Vilkkä 2021, 31–34.) Varhaiskasvatuksen yksiköiden henkilöstö oli mukana kehittämistyössä alusta alkaen varmistaaksemme tuotoksesta tulevan toiveita ja tarpeita vastaavan. Keräsin kyselylomakkeen avulla tunnetaitomateriaalia käyttäviltä varhaiskasvatuksen opettajilta ja lastenhoitajilta tietoa varhaiskasvatuksen yksiköiden käyttämästä tunnetaitomateriaalista, tunnetaitokasvatuksen sisällöistä ja toiveista tuotettavan materiaalin suhteen. Selvitin kyselyssä myös ominaisuudet, jotka eivät edistä materiaalin päättymistä käyttöön ja ominaisuudet, jotka edistävät materiaalin käyttöön päättymistä, jotta osaan huomioida seikat materiaalia tuottaessa ja valmistella myös tällä tavoin tulevaa materiaalin juurruttamista yksiköiden arkeen. Tällä tavalla kasvattajat olivat mukana suunnittelemassa tulevaa materiaalipakkia.

Toimittaessani materiaalipakin varhaiskasvatuksen yksiköihin arviointia varten, toimitin samalla kyselylomakkeen materiaalipakin arviointiin. Kyselylomakkeen avulla palautteen kertominen materiaalipakista on mahdollista, ja kasvattajat ovat osallistettuina myös työn loppuvaiheeseen, Työn arvioinnin vaiheessa kasvattajat yhdessä lasten kanssa testasivat materiaalipakin eri materiaaleja. Työn toimeksiantajan osallistamisella työn eri vaiheissa materiaalipakin suunnitteluun, testaamiseen ja arviointiin varmistetaan tuotoksen juurruttaminen varhaiskasvatuksen arkeen.

5 OPINNÄYTETYÖN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan mitata tutkijan omalla toiminnalla sekä rehellisyydellä, koska tutkija itse arvioi tutkimuksessa tehtävät päätökset ja teot. Luotettavuuden arvioinnin kannalta onkin tärkeää, että tutkija itse arvioi jokaisen valintansa tutkimukseen liittyen. (Vilkkä 2021.) Kyselyiden vastauksia olisi voitu pitää luotettavampina, jos olisin saanut kyselyihini useampia vastauksia. Koska vakituksessa henkilökunnassa oli tapahtumassa muutoksia, koimme työni tilaajan kanssa parhaaksi ratkaisuksi tässä tilanteessa, että kumpikin yksikkö vastasi yhteisesti vain yhteen kyselylomakkeeseen.

Tutkimusta tehdessä vältetään virheitä, mutta siitä huolimatta tutkimuksen tulosten pätevyyydessä ja luotettavuudessa voi olla vaihtelua. Näiden tekijöiden

arviointiin eli työn luotettavuuteen voidaan soveltaa erilaisia välineitä. Laadullisessa eli kvalitatiivisessa tutkimuksessa luotettavuutta voidaan lisätä tarkalla, totuudenmukaisella ja selvällä kerronnalla tutkimuksen etenemisestä ja eri vaiheista. (Hirsjärvi ym. 2009, 231–233.) Huolehdin työn luotettavuudesta raportoimalla totuudenmukaisesti ja avoimesti prosessin ajan. Tein vain sellaisia ratkaisuja, jotka pystyin avoimesti ja rehellisesti kertomaan raportissa.

Tutkimusetiikka voi tarkoittaa yhteisesti sovittujen sääntöjen ja toimintatapojen mukaan työskentelyä huomioiden muun muassa tutkittavan kohteen, kollegat ja toimeksiantajan. Myös hyvän tieteellisen käytännön mukaan on suotavaa toimia, eli noudattaa eettisesti kestäviä tutkimusmenetelmiä ja tiedonhankinnan menetelmiä. Näillä tarkoitetaan esimerkiksi sitä, että tutkimusta tehdessä käytin sellaisia tiedonhaun ja tutkimuksen menetelmiä, jotka ovat yleisesti hyväksytyjä. Myös tiedonhankinnassa keskityin oman alan tieteellisen kirjallisuuden kuten ammattikirjallisuuden hyödyntämiseen. (ks. myös Vilkka 2021, 41.)

Työssäni huomioin tutkimuseettisiä kysymyksiä monin tavoin huolehtiakseni työn luotettavuudesta. Ennen työni aloittamista hain tarvittavan tutkimusluvan työelämäkumppaniltani opinnäytetyölleni. Allekirjoitimme myös opinnäytetyösopimuksen. Yhteistyössä työelämäkumppanini kanssa toimin kunnioittavalla ja arvostavalla tavalla. En kerännyt opinnäytetyöprosessini aikana henkilötietoja, joten tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2019) mukaan eettistä ennakoarviointilausuntoa ei tarvittu. Kyselyillä keräämäni aineiston säilytin sähköisessä muodossa salasanan takana.

Ojasalon ym. (2014) mukaan tutkimuseettisten kysymysten toteutumisesta voi huolehtia käyttämällä yleisesti hyväksytyjä tiedonhaun menetelmiä ja raportoimalla niistä avoimesti. Tuotin opinnäytetyöni ja siihen kuuluvan materiaalin huolellisesti, toimien rehellisesti yhteistyössä työelämäkumppanin kanssa, ja tuottaen materiaalia, jonka tarkoituksena oli aidosti päästä käyttöön tilaajalleen. Huomioin opinnäytetyöni luotettavuuden etsimällä asianmukaista lähdemateriaalia. Hain Google Scholarin avulla väitöskirjoja, ja käytin alan ammattikirjallisuutta. Merkitsin asianmukaiset lähdeviitteet käyttämiini lähteisiin. Toteutin myös kyselyt tutkimuseettiset kysymykset huomioiden kertoen avoimesti kyselyn tarkoituksesta sekä vastausten käytettävyydestä työssäni.

Opinnäytetyön toteuttaminen tieteellisen käytännön mukaisilla ohjeilla on tärkeää huolehtiakseen työn luotettavuudesta ja yleisestä eettisestä hyväksynnästä. Tutkimuseettisten ohjeiden mukaan työssä toimitaan rehellisesti ja huolellisesti työn jokaisessa vaiheessa, käytetään eettisesti hyväksyttäviä menetelmiä niin tiedonhankinnassa, kuin tutkimuksen ja arvioinnin menetelmissäkin, kunnioitetaan edellisiä tutkimuksia sekä muita tutkijoita käyttämällä esimerkiksi asianmukaisia lähdeviittauksia. Tutkimus tulee myös toteuttaa, raportoida ja julkaista tieteellisille aineistoille annettujen ohjeistusten mukaisesti. Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu myös tarvittavan tutkimusluvan hankkiminen sekä tarvittavista tutkimukseen liittyvistä asioista sopiminen ennen tutkimuksen aloittamista. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6.) Ihmiseen kohdistuvien eettisten ohjeiden tulkitseminen ja niiden mukaan toimiminen on huomioitava tutkimusta tehdessä (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 6).

6 POHDINTA

Opinnäytetyöni hyödynsaajina ovat erään Etelä-Savon kunnan kaksi varhaiskasvatuksen yksikköä. Opinnäytetyönäni toteutin kummankin yksikön käyttöön materiaalipakin tunnetaitojen harjoitteluun. Materiaalipakista kasvattajat saivat uusia, helppokäyttöisiä sekä lapsia innostavia välineitä tunnetaitokasvatuksen toteuttamisen avuksi varhaiskasvatuksen arjessa.

Opinnäytetyöprosessin eri vaiheissa korostui kyvyt reflektoida omia tavoitteita suhteessa työn tarkoitukseen ja omaan toimintaan sekä taito organisoida prosessin vaiheisiin liittyviä käytännön toimia. Koin hallitsevani itseohjautuvuuden taidot prosessin eri vaiheissa työn etenemisen kannalta hyvin, ja yhteistyö työelämäkumppanin kanssa sujui mutkattomasti. Opinnäytetyöprosessini aikataulu pysyi alkuperäisessä suunnitelmassani hyvin, ja työ eteni sujuvasti.

Aloituskyselyssä varhaiskasvatuksen yksiköiltä saamissani vastauksissa toivottiin matalalla kynnyksellä käyttöön otettavaa ja toiminnallista materiaalia. Arviointivaiheessa keräämäni palautteen perusteella materiaali oli päätynyt varhaiskasvatuksen yksiköiden käyttöön arviointijakson aikana, ja materiaali

oli koettu matalalla kynnyksellä käytettäväksi, toiminnalliseksi ja lapsia innostavaksi sekä osallistavaksi. Materiaalissa huomioitiin työn tilaajan toiveet hyvin. Arviointikyselyn vastausten mukaan materiaalipakki vastasi osittain varhaiskasvatuksen yksiköiden toiveisiin, koska kaikki materiaali ei ollut keskenään yhtä tarpeellista varhaiskasvatuksen yksiköiden käytössä.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2022, 20–21) varhaiskasvatuksen arvoperustaan lukeutuu terveellinen ja kestävä elämäntapa, johon kuuluu lapsille tarjottava tunnetaitokasvatus. Näin ollen materiaalipakki vastaa myös osaltaan varhaiskasvatussuunnitelman mukaisiin varhaiskasvatuksen tavoitteisiin sekä arvoihin. Opinnäytetyöni vahvisti olemassa olevaa käsitystäni tunnetaitojen harjoittelun merkityksellisyydestä lapsen kehittymisen kannalta ja tunnetaitokasvatuksen mahdollistamista matalan kynnyksen toiminnaksi. Seppänen (2021, 45–46) painottaa tunnetaitojen harjoittelun merkityksellisyyttä tunnistaakseen omia sekä muiden tarpeita ja kyetäkseen hiltsemään omaa toimintaansa.

Laineen (2022) opinnäytetyön tulosten mukaan tunnetaitojen harjoittelu ja opettaminen ovat tarpeellista ja tärkeää toimintaa varhaiskasvatuksessa sekä tunnetaitojen merkitys koko elämän ajan oppimiseen ja lasten arjessa selviytymiseen on merkittävää. Tutkimuksen jatkokehittämiseksi nousi esiin ajatus helppokäyttöisten tunnemateriaalien tuotosta. Kehittämistyönä toteutettavan opinnäytetyöni tuotoksena syntyikin materiaalipakki tunnetaitojen harjoitteluun, sisältäen osallistavia ja innostavia, toiminnallisia materiaaleja, joita kasvattajien on vaivatonta ottaa käyttöön. Kurjen (2017) väitöskirjassa tutkimuksen tulokset kertoo pienten lasten turvautuvan haastavissa tilanteissa erilaisiin tunteiden säätelyn keinoihin, mutta päiväkotikäiset lapset kohdistavat tunteiden säätelyn herkemmin muihin ihmisiin itsensä sijaan. Materiaalipakin avulla pyrittiin vastaamaan juuri kyseisiin haasteisiin ja lisäämään pienten lasten tunteiden tunnistamisen, ilmaisun ja hallinnan keinoja.

Mikäli aika ja opinnäytetyön laajuus olisivat mahdollistaneet, olisin halunnut jatkaa kehittämistyötäni jalostaen materiaalipakkia arviointikyselyssä esille nousseiden seikkojen mukaisesti. Ajattelen materiaalipakin jatkojalostamisen olevankin hyvä jatkokehitysidea opinnäytetyölleni. Jatkotutkimusideana olisi kiinnostavaa selvittää, kuinka materiaalipakki on vaikuttanut lasten tunteiden

ilmaisun ja tunnistamisen taitoihin kyseisissä varhaiskasvatuksen yksiköissä, ja onko tunnetaitojen harjoittelu lisääntynyt materiaalipakin myötä.

Toimittaessani materiaalipakit arviointikäyttöön varhaiskasvatuksen yksiköihin, materiaalin testaamiselle ja arviointikyselyyn vastaamiselle jäi suunniteltua lyhyempi aika, eli reilu kaksi viikkoa. Olisin halunnut antaa enemmän aikaa materiaalin testaamiselle luotettavampien arviointitulosten saamiseksi, mutta opinnäytetyöni aikataulusta johtuen se ei ollut mahdollista. Kaikkea materiaalia oli kuitenkin ehditty käyttää kahden viikon aikana, varhaiskasvatuksen pedagogisessa toiminnassa oli muun muassa painotettu tunnetaitoja, jotta kaikkea materiaalia ehdittiin testata. Toimintaani jälkikäteen reflektoiden olisin myös kohdistanut materiaalipakin selkeämmin ilmaisten 3–5 vuotiaille. Materiaali oli suunnattu 3-5 vuotiaille, mutta en tuonut sitä selvästi ilmi antaessani materiaalia arvioitavaksi. Materiaalin oikein kohdennettu ikäryhmä olisi lisännyt myös työn luotettavuutta. Opinnäytetyön laajuus ei mahdollista kovin suuren kokonaisuuden luomista, joten ikäryhmän selkeämpi rajaus olisi ollut tarpeellista.

Aion hyödyntää kehittämäni materiaalipakkia, mikäli tulen työskentelemään lasten ja perheiden kanssa tulevaisuudessa. Materiaalipakista tuli monipuolinen väline tunnetaitokasvatuksen tueksi, ja se on hyvin hyödynnettävissä myös muualla lasten kanssa toimiessa, kuin pelkästään varhaiskasvatuksen kentällä.

LÄHTEET

Heikkilä, J. 2010. Luovasta ideasta innovaatioon. Luovuus ja innovatiivisuus selviytymiskeinona. Oy Enostone: Turku.

Helenius, A. & LummeLahti, L. 2018. Varhaiskasvatus. Perusteita. 2. uudistettu painos. Helsinki: BoD – Books on Demand.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Hujala, E. & Turja, L. 2016. Varhaiskasvatuksen käsikirja. 3. päivitetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Jalovaara, E. 2005. Tunnetaidot tiedon rinnalle kasvatuksessa. Pilot-kustannus.

Juusola, A. 2021. Jutellaanko? Miten käsitellä lapsen kanssa vaikeita asioita? Helsinki: Kirjapaja.

Kananen, J. 2015. Opinnäytetyön kirjoittajan opas: Näin kirjoitan opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun. Suomen Yliopistopaino Oy.

Kananen, J. 2014. Toimintatutkimus kehittämistutkimuksen muotona: miten kirjoitan toimintatutkimuksen opinnäytetyönä? Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kekkonen, M. 2012. Kasvatuskumppanuus puheena. Varhaiskasvattajat, vanhemmat ja lapset päivähoiton diskursiivisilla näyttämöillä. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteen yksikkö. Väitöskirja. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201205085123> [viitattu 21.1.2023].

Krogh, S. & Slentz, K. 2010. Early childhood education: Yesterday, Today and Tomorrow. E-kirja. United Kingdom: Taylor & Francis Group. Saatavissa: [ProQuest Ebook Central - Reader](#) [viitattu 21.1.2023].

Kurki, K. 2017. Young children`s emotion and behaviour regulation in socio-emotionally challenging situations. Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Väitöskirja. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789526216973.pdf> [viitattu 11.3.2023].

Köngäs, M. 2019. Tunneäly varhaiskasvatuksessa. Jyväskylä: PS-kustannus.

Laine, N. 2022. Tunnetaitojen merkitys varhaiskasvatuksessa. Hämeen ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-202203063134> [viitattu 22.1.2023].

Leskisenoja, E. 2019. Positiivinen pedagogiikka varhaiskasvatuksessa. To-teuta käytännössä. PS-kustannus: Jyväskylä.

Mouton-Odum, S., Golomb, R-G. & Penzel, F. 2021. Helping Your Child with Sensory Regulation: Skills to Manage the Emotional and Behavioral Components of Your Child`s Sensory Processing Challenges. New Harbinger Publications. E-kirja. Saatavissa: [ProQuest Ebook Central - Reader](#) [viitattu 12.2.2023].

Ojasalo, K., Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2014. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. 3. uudistettu painos. Helsinki: Sanoma Pro.

Papunet. 2023. Kuvapankki. WWW-dokumentti. Päivitetty 27.1.2023. Saatavissa: <https://papunet.net/materiaalia/kuvapankki/> [viitattu 21.1.2023].

Sarajärvi, A. & Tuomi, J. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. E-kirja. Helsinki: Tammi. Saatavissa: [Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi: Uudistettu laitos | Ellibs Library](#) [viitattu 22.1.2023].

Seppänen, M. 2021. Tunnetaidot voimavarana. Opas sosiaali- ja terveysalalle. Jyväskylä: PS-kustannus.

Sinkkonen, J. 2020. Onnellinen lapsi. Helsinki: Werner Söderström.

Suntio, R. 2015. Kesyttä jännitys. Jyväskylä: PS-kustannus.

Sääkslahti, A., Mehtälä, A. & Tammelin, T. 2021. Piilo – Pienten lasten liikunnan ilon, fyysisen aktiivisuuden ja motoristen taitojen seuranta. Kehittämisvaiheen 2019-2021 tulosraportti. Opetus- ja kulttuuriministeriö. E-kirja. Saatavissa: [Piilo – Pienten lasten liikunnan ilon, fyysisen aktiivisuuden ja motoristen taitojen seuranta \(jamk.fi\)](#) [viitattu 18.2.2023].

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. PDF-dokumentti. Saatavissa: [HTK ohje 2012.pdf \(tenk.fi\)](#) [viitattu 8.1.2023].

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarvointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. PDF-dokumentti. Saatavissa: [Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarvointi Suomessa \(tenk.fi\)](#) [viitattu 8.1.2023].

Varhaiskasvatuslaki 540/2018.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2022. Määräykset ja ohjeet. Opetushallitus. PDF-dokumentti. Saatavissa: [Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022 \(oph.fi\)](#) [viitattu 8.1.2023].

Veijalainen, J. 2020. Lasten itsesäätely lasten kuvaamien hallintakeinojen ja tunneilmaston näkökulmasta. Helsingin yliopisto. Kasvatustieteellinen tiedekunta. Väitöskirja. Kasvatustieteellisiä tutkimuksia, numero 93. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-6498-8> [viitattu 12.2.2023].

Vilka, H. 2021. Näin onnistut opinnäytetyössä. Ratkaisut tutkimuksen umpikujiin. Jyväskylä: PS-kustannus.

Vilka, H. 2021. Tutki ja kehitä. 5. päivitetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

LIITTEET

Liite 1

Kyselylomake

Tämä kysely liittyy opinnäytetyöhöni, jossa tulen kehittämään materiaalipakin tunnetaitojen harjoitteluun varhaiskasvatuksen yksiköihinne. Tässä kyselyssä tarkoitukseni on kerätä tietoa yksikkönne tämän hetken tilanteesta tunnetaitomateriaalin suhteen, ja kartoitan tarpeitanne uuden, kehitettävän materiaalin suhteen. Kyselyn vastauksia tulen hyödyntämään ainoastaan opinnäytetyössäni kehitettävässä materiaalipakissa.

Lisätietoja: Lotta Kokkonen, puh. 044 ***** / cloko004@edu.xamk.fi

1. Minkälaista tunnetaitomateriaalia yksikössä on käytössä tällä hetkellä?
2. Kuinka usein harjoittelette tunnetaitoja/kuinka usein teillä on käytössä tunnetaitomateriaalia?
3. Mikä tekijä lisääisi tunnetaitomateriaalin käyttöä arjessanne?
4. Missä roolissa tunnetaitomateriaali on yksikössä varhaiskasvatuksen arjessa?
5. Millaisen materiaalin kokisitte hyödylliseksi varhaiskasvatukseenne arjessa?
6. Minkälaista tunnetaitomateriaalia ette koe hyödylliseksi työssänne lasten kanssa?
7. Minkälainen materiaali osallistaa mielestänne lapsia?
8. Minkälaisen tunnetaitomateriaalin kokisitte olevan matalalla kynnyksellä toteutettavaa arjessanne?
9. Mitä toivoisitte saavanne opinnäytetyöltäni?
10. Olisiko teillä esittää erityistoiveita koskien opinnäytetyötäni?

Kyselylomake 2 Materiaalipakin arviointiin

Tämä kysely liittyy opinnäytetyönäni toteuttamaani materiaalipakkiin tunnetaitojen harjoitteluun. Keräsin yksiköistänne joulukuussa kyselylomakkeen avulla pohjatietoa tunnemateriaalista materiaalipakin toteuttamiselle.

Vastaustenne perusteella matalalla kynnyksellä käytettävää tunnetaito materiaalia olisi yksinkertainen, helposti käytettävä ja käyttöön otettava, lapsia kiinnostava sekä innostava materiaali. Toivoitte opinnäytetyönäni toteutettavalta materiaalipakilta muun muassa uutta, innostavaa, helposti käyttöön otettavaa ja toiminnallista materiaalia, ja kuvia arjen käyttöön. Esititte toteutettaviksi ideoiksi tunnenopan ja syy-seuraus materiaalin (joku satuttaa -> mitä seuraa?)

Kyselyn vastausten perusteella koette hyödylliseksi toiminnallisen materiaalin, jatkuvasti esillä ja käytössä olevan materiaalin, ja selvästi tulkittavaa sekä tunnistettavaa materiaalia pienille. Vastauksissa ette kokeneet hyödylliseksi liian vaikeaselkoista, perehtymistä ja esivalmisteluja vaativaa materiaalia.

Kyselyn vastausten mukaan tunnemateriaalin käyttöä lisää suunnitelmallisuus, lapsia innostavat ja saatavilla olevat materiaalit sekä aikuisten näkökulmasta helposti käytettävä, ikätason huomioiva materiaali. Lapsia osallistavaksi materiaaliksi kuvailitte kyselyn vastauksissa toiminnallisuuden leikillisyyden ja pelillisyyden avulla, mielenkiintoiset hahmot, värit sekä aistein tunnettavan materiaalin ja kuvat.

Nyt materiaalipakki on valmis, ja toimitan pakin tämän kyselyn ohessa teille arviointikäyttöön. Toivoisin teidän testaavan materiaalipakkia, ja vastaavan oheiseen kyselyyni xx.xx.2023 mennessä. Kyselyn vastauksia tulen hyödyntämään ainoastaan opinnäytetyöni raportissa.

Lisätietoja: Lotta Kokkonen, puh. 044 ***** / cloko004@edu.xamk.fi

1. Kuinka paljon olette käyttäneet materiaalipakkia? Merkitkää rasti sopivimman vaihtoehdon perään.

- a) 0 kertaa ___
 b) 1-3 kertaa ___
 c) 4-6 kertaa ___
 d) 7-10 kertaa ___
 e) enemmän kuin 10 kertaa ___
2. Miksi olette käyttäneet pakkia/miksi ette ole käyttäneet pakkia?
3. Mitä materiaaleja olette käyttäneet materiaalipakista? Merkitkää rasti sopivien vaihtoehtojen perään.
- a) Tunnemuistipeli ___
 b) Tunneonginta ___
 c) Tunnetaulut ___
 d) Tunnenoppa ___
 e) Tunnemittari ___
4. Minkälaisissa tilanteissa olette käyttäneet materiaalipakkia?
5. Kuinka tarpeellisiksi olette kokeneet materiaalit? Merkitkää numerot vaihtoehdon perään, 5=tarpeellinen, 4=osittain tarpeellinen, 3=en osaa sanoa, 2=ei juuri tarpeellinen, 1=ei lainkaan tarpeellinen.
- a) Tunnemuistipeli ___
 b) Tunneonginta ___
 c) Tunnetaulut ___
 d) Tunnenoppa ___
 e) Tunnemittari ___
6. Miksi käyttämäne materiaali on ollut tarpeellista/ei ole ollut tarpeellista?
7. Toivoitte opinnäytetyötäni uutta ja innostavaa materiaalia, helposti käyttöön otettavaa ja toiminnallista materiaalia, arjen käyttöön kuvia sekä pienille suunnattua materiaalia. Vastasiko materiaali toiveitanne? Merkitkää rasti sopivimman vaihtoehdon perään, 5=materiaali vastasi täysin toiveitamme, 1=materiaali ei vastannut lainkaan toiveitamme.
5. Materiaalipakki vastasi täysin toiveitamme ___
 4. Materiaalipakki vastasi osittain toiveitamme ___
 3. En osaa sanoa, vastasiko materiaalipakki toiveitamme ___
 2. Materiaalipakki ei juuri vastannut toiveitamme ___
 1. Materiaalipakki ei lainkaan vastannut toiveitamme ___

8. Mahdollisia muita huomioita tai kommentteja materiaalipakista?

Ohje materiaalipakin käyttöön

Materiaalipakki tunnetaitojen harjoitteluun

Materiaalipakki sisältää helppokäyttöisiä arjessa käytettäviä materiaaleja tunnetaitojen harjoitteluun. Ohessa lyhyesti vinkkejä materiaalien käyttöön, mutta materiaalit ovat myös hyvin sovellettavissa. Materiaalipakkia suositellaan käytettäväksi aikuisen valvonnassa materiaalissa olevien pienten osien vuoksi.

Tunnemuistipeli

Tunne muistipeliä voi pelata tavallisen muistipelin tavoin käyden samalla keskustelua korteissa esiintyvistä tunnetiloista.

- Milloin tunnen tällaisia tunteita?
- Mikä tunteeseen auttaa?
- Mistä tunne aiheutuu?

Tunne muistipelin kortteja voi käyttää myös esimerkiksi keskustelun välineenä levittäen kortit, ja antaen lasten valita sen hetkistä tunnetta vastaavan ilmeen.

Tunneonginta

Tunneonginta on leikillinen tapa harjoitella tunnetaitoja. Tunneonginta harjoittaa lasten hieno- ja karkeamotorisia taitoja samalla onkien erilaisilla ilmeillä olevia kaloja. Onginnan lomassa tunteista voi käydä keskustelua.

Tunnenoppa

Tunnenopan avulla lapsia innostetaan tunteiden ilmaisun harjoitteluun pelillisyyden avulla. Tunnenopan sivuilla on erilaisia ilmeitä, ja noppaa heittäessä lasten tulee esittää nopan osoittamaa tunnetta. Noppaa voi myös soveltaa piirtämällä tai tulostamalla lisää erilaisia ilmeitä, kuvia tai sanoja käytettäväksi nopassa.

Tunnetaulut

Tunnetaulujen avulla lasten kanssa voi harjoitella keinoja erilaisten tunteiden hallintaan, kuten mitä tekemällä pääsee iloisempaan tunteeseen ollessaan surullinen, tai kuinka rauhoittua ollessaan vihainen. Tunnetaulun avulla voi myös pohtia erilaisten tekojen seurauksia, kuten mitä siitä seuraa, kun kaveria satuttaa. Tunnetaulujen mukana on erilaisia kuvia, joita voi vaihdella tarpeen mukaan. Tunnetauluun voi myös piirtää tai tulostaa itse lisää kuvia.

Tunnemittari

Tunnemittarin avulla lapset voivat näyttää, miltä tuntuu juuri sillä hetkellä. Mittarissa on helmi, jota voi liikuttaa eri tunteiden kohdalle.

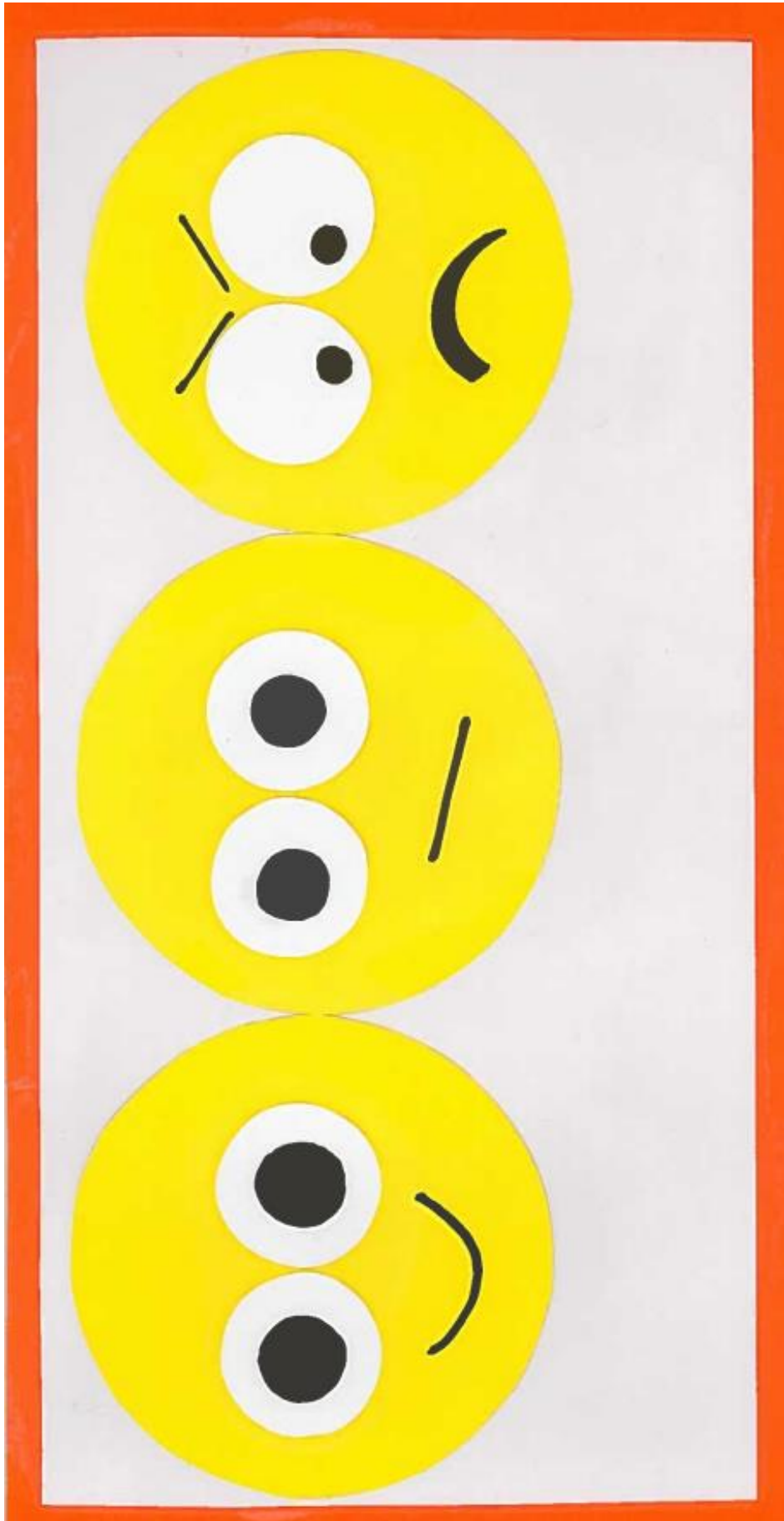
Tunnetaulupohja

The image shows a template for a 'Tunnetaulupohja' (Identity Table Template). It consists of a large outer rectangle with a light green border and rounded corners. Inside this border, there is a smaller, solid light green rounded rectangle positioned at the top. The remaining space within the outer border is white, providing a large area for text or content.

Tunnetaulupohja

A large, empty rectangular frame with a light orange border and rounded corners. Inside the frame, there is a smaller, solid light orange rounded rectangle at the top, which appears to be a header or title area. The rest of the frame is white and empty, intended for a table or chart.

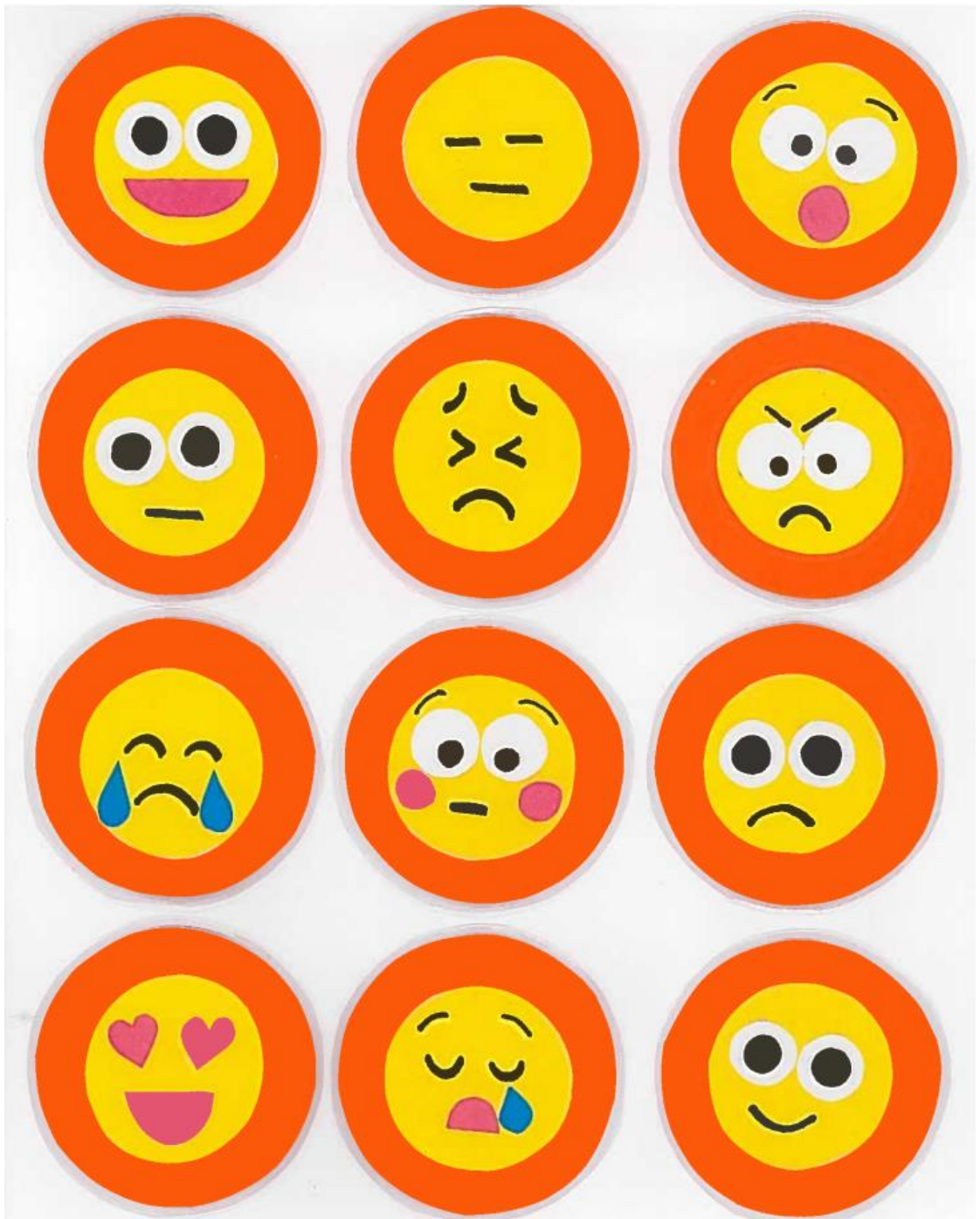
Tunnemittari



Tunnenopan ilmeet



Tunnemuistipeli osa 1



Tunne muistipeli osa 2



Tunneonginta

